

Szentháromság ünnepe után 14. vasárnap

► Lk 17,11–19

Hitből fakadó hálaadás

A vasárnap jellege

Az egyházi esztendő ezen vasárnapja jellegét tekintve szinte alig tűnik fel abban a sorozatban, amellyel kapcsolatban a Szentháromság ünnepét követő időszakról Hafenscher Károly így fogalmaz: „Az itt kezdődő hosszú sorozat egyes vasárnapjai kibontják mindazt, ami az üdvösség történetéből

és a Szentháromság misztériumából következik az egyes keresztény ember és az egyház közösségének életében.” (HAFENSCHER 2010, 332. o.) Ez a gondolat azért is szimpatikus, mert az általános megfogalmazás a konkrétumok felé irányítja a vasárnap jellegével kapcsolatos érdeklődésünket és figyelmünket. Így válik mégis a Szentháromság utáni 14. vasárnap észrevehetővé és tartalmi üzenete szem-

pontjából is lényegessé. A vasárnap témája a hitből fakadó hálaadás. Erről szól a vasárnap evangéliuma (Lk 17,11–19), amely egyben igehirdetési alapigénk is. Jánossy Lajos a vasárnap evangéliumával kapcsolatban észrevételezi az Ūrban örvendező eukharisztikus kegyesség gyakorlatának fontosságát. Az epistolai szöveg (Gal 5,16–24) „a Szentlélekből való új életét rajzolja elénk, »akik Krisztuséi«, s akikkel együtt nekünk is ugyancsak van okunk a hálaadásra» (JÁNOSY 2008, 53. o.).

Amit a textusról tudni kell

Lukács evangéliumának olvasása során sokaknak bizonyára ismerős az a momentum, hogy az evangélium írója nem tekinthető klasszikus értelemben vett teológusnak, mint más újszövetségi iratok szerzői, akikről általánosságban elmondható, hogy egyes fogalmakat szemléletesen érthetővé tesznek, megmagyaráznak a mindenkori olvasó számára. „Lukács nem alakított ki határozott koncepciót a keresztény tanítással és a keresztény magatartással kapcsolatban. Ő mindenekelőtt elbeszélő.” (KLEIN 2006, 52. o.) Az evangélium szerzőségének témakörre kapcsán Udo Schnelle megemlíti: „A harmadik evangélium ismeretlen szerzője, akit továbbra is Lukácsként emlegetünk, Lukács 1,1–4-ben irodalmi értelemben képzett teológusként és történész-ként mutatkozik be, aki elsősorban a keresztény tanítás hagyományának megbízhatóságát akarja bemutatni olvasóinak.” (SCHNELLE 2013, 315. o.)

Klein kritikai észrevételére visszatérve az evangélium szerzője nem definiál teológiai fogalmakat, inkább mesél, még hozzá abban az értelemben, hogy sokféle hagyományt ismer, amelyek nem azonos teológiai nézőpontokat tükröznek vissza. Ezért számos alkalommal előfordul, hogy egy adott kérdésre inkább egy elbeszéléssel vagy példázattal válaszol. Lukács minden evangéliumi szerzőnél jelentősebben és tudatosabban hangsúlyozza azokat a történelmi és kulturális szempontokat, amelyek nélkülözhetetlenek voltak művének megírásakor.

Erre utalnak az evangélium bevezető sorai (Lk 1,1–4). Ez a szempont megjelenik a tíz leprásról szóló elbeszélés kapcsán is. Jézus úton van, Jeruzsálem felé tart. A perikópa eleme egy tárgyilagos útleírásnak, amely üdvörténeti jelentőséggel bír. A beszámoló minden részletre kiterjedően írja le Jézus útját (Lk 9,51–19,27). Jézus szolgálatának több mint fele ebben a szakaszban kerül bemutatásra, amikor is a szenvedéseinek, halálának és feltámadásának városa felé tartó Názáreti tanítványi körének jövőbeni, missziói szolgálatának előkészítésével van leginkább elfoglalva (NIEBUHR 2020, 114. o.). A tanítványok még szorosabban kötődnek Jézushoz, mert ha lassan is, de szembesülnek Jézus közelgő szenvedéseinek valóságával. Az útleírásban szereplő textusunk a tíz leprás meggyógyításáról szól, azzal a lukácsi kitételrel, hogy a tíz közül mindösszesen egyetlen tért vissza, és mondott köszönetet Jézusnak a gyógyulásáért. Ő pedig egy samáriai illetőségű ember volt. Lukács a szövegben ezzel a motívummal vezeti be a hitet mint vezérgondolatot, rámutatva a Lk 17,5–10 versekben megjelenő tanítványi igényre (SCHWEIZER 1993, 176. o.). Hangsúlyeltolódás figyelhető meg a samáriai hálaimája mellett a hitből fakadó, ajándékba kapott új élet elfogadásának irányában.

Az úti beszámoló elején (Lk 9,51kk) az evangélista arról tudósít, hogy Jézust nem fogadták be egy samáriai faluban. A tanítványok reakciója ismert, ugyanakkor a samáriaiakról konstruált történelmi, kulturális és kultuszi kép még ennél is sokkal sötétebb színezetű volt a korabeli közgondolkodásban. Ezért is figyelemre méltó Lukács evangéliumában a samáriaiak bemutatásának koncepcionális megváltoztatása, amikor az irgalmas samaritánus példáját említi a felebaráti szeretet altruisztikus, határokat nem ismerő etikai normatívájaként. Ahogyan az irgalmas samáriai a felebaráti szeretet mintaértékű megjelenítője, úgy a meggyógyított egykori leprás samáriai ember a hit példaképe. Lukács ennek fényében építi fel saját gondolatmenetét: a samáriai ember Jézus gyógyító cselekedetére adott válaszát állítja az elbeszélés középpontjába (SÖDING 2023).

A történetet bevezető vers (Lk 17,11) arról tudósít, hogy Jézus vándorol. Ezt szemlélteti az elbeszélés írója a *διέρχομαι* igével, amelynek praeteritum imperfectum alakja (*διήρχετο*) rámutat arra, hogy a Jeruzsálembé tartó Jézus *átment* Samária és Galilea között. Sokan sokféleképpen magyarázták ezt a földrajzi értelemben vett diszrepanciát. A Jeruzsálem felé vezető úttal kapcsolatos útvonalak nyelvtani értelemben történő pontatlan említése (*διήρχετο διὰ μέσον* helyett a helyes nyelvtani alak: *διήρχετο διὰ μέσον Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας*) nem feltétlenül azonosítható Lukács földrajzi értelemben vett tájékozatlanságával, bár ez sem zárható ki teljes biztonsággal. Inkább tudatos bizonytalansággeltésről lehet itt szó, amikor az evangélista szándékosan több földrajzi helyet is megemlít a Jeruzsálem felé vezető úton. Más igemagyarázók szerint a szövegben azért lett előbb Samária megemlítve, mert a gyógyítandó ember samáriai volt (BOVON 2001, 149. o.). Ugyanakkor különös, hogy a falu pontos nevét, ahova Jézus betér (12. vers), az ismeretlenség homálya fedi.

A gyógyulásra vágyó leprások ebben a név nélküli faluban látják meg Jézust. A korabeli tisztasági szabályoknak megfelelően (3Móz 13,45–46) a tíz leprás férfi távolabb megáll, és kiáltozva megszólítja Jézust (13. vers). A tisztas távolból kért segítségnek egyik magától értődő alapja az, hogy a beteg férfiak feltehetően hírből ismerik Jézust, és ezért bíznak gyógyító hatalmában. A másik inkább személyes jellegű: a betegségükből fakadóan megvetett, peremszituációba sodródott és csaknem teljesen kitaszított létből kétségbeesetten vágyakoznak az egészséges élet után. A már egy ideje tartó izoláltságból, elszigeteltségből megszabadulva ismét esélyük és reményük lehet a szellemi és fizikai értelemben is teljesebb, egészségesebb emberi életre. Jézus látva a gyógyulni vágyók egyetlen kívánságát (14. vers), felszólítja őket, hogy mutassák meg magukat a papoknak. A leprások gyógyulását az ószövetségi törvények előírásainak megfelelően a papok állapították meg (3Móz 13,49–50). Ezért fontos a betegség utáni tisztulás vonatkozásában

a görög szövegben az *ἐπιδείξατε* – *ἐπιδείκνυμι* kifejezés, amelynek jelentése gazdag tartalommal bír: 1. 'mutatni', 'megmutatni', 2. átvitt értelemben fordítható még az 'odaállít', 'kiállít', 'köszemlére tesz', 'bebizonyít', 'rámutat' szavainkkal (BAUER 1988, 591. o.). Jézus hatalmát mutatja, hogy a gyógyulás csodája szavára történik, miközben a figyelmet a papokra irányítja. Útközben a betegek megtisztulnak, ti. megtisztítatnak (aor. passivum – *ἐκαθαρίσθησαν* – *καθαρίζω*). BAUER megjegyzi, hogy ez a görög kifejezés egyfelől a fizikai szennyeződésektől való megtisztulást jelenti, másfelől a „kultikus értelemben tisztátalanná tévő betegségekből – különös tekintettel a leprára – történő tisztulási folyamatokra” utal a szó (1988, 785. o.). A szenvedő nyelvtani formula Istenre mint az eseményben cselekvőre mutat (SÖDING 2023, 91. o.).

Úgy tűnik, mintha az elbeszélés itt véget érne. Jézus megértette a betegek segélykiáltását: elsősorban a hozzá forduló gyógyulását akarja. Nem érdekes, és nem is lehet tudni, hogy a leprások – és közülük az egy samáriai – eljutottak-e saját papjaikhoz. Az sem igazán lényeges szempont, hogy a samáriai hogyan találja meg ismét Jézust. A lukácsi elbeszélésben azon van a valódi hangsúly, hogy a gyógyulásért Istent dicsőítő, Jézusnak hálát adó és köszönetet mondó férfi nem zsidó, hanem *samáriai* származású volt (15–16. vers). Jézus kérdése (17. vers) a hiányzókra összpontosul. Elsőként a többi kilencre. Hol vannak? Miért nincsenek jelen? Nem gyógyultak meg ők is? Jézus mindezeket problémaként jelzi: bár a kilencnek lett volna lehetősége a köszönetre és a hálaadásra, mégsem tették ezt meg. A gyógyult férfi Jézus lábai előtt való leborulása kedves gesztus, viszont nem azonos a Lk 24,52-ben említett imádatlással és hódolattal, mert az csak a megdicsőült Krisztusnak jár (BOVON 2001, 153. o.). Máté ezzel szemben már Jézus földi pályafutásától kezdődően hangsúlyozza, hogy Mestere méltó a hódolatra és az imádatra (Mt 8,2). Jézus céljai a leprából meggyógyult férfira vonatkozóan nem hozhatóak összefüggésbe a *proszküénézisz* (προσκυνέω) élményének statikus megjelenítésével. Ő azt szeretné, ha a meggyógyított

ember a leborulás állapotából dinamikusan talpra állna, és továbbhaladna a gyógyulás, a változás és az üdvösség útján. Ezért a lukácsi stílusra jellemző mondattal zárul az elbeszélés: „*Kelj fel és menj el, a hited megtartott téged.*” (Lk 17,19)

A perikópa megértése

A textus egy csodatörténet leírása. Jézus messiási csodat hajt végre, amelynek hatására az általa meggyógyított ember megtér, majd visszatér hozzá, hogy hálát adjon és köszönetet mondjon neki. Ezt az elbeszélést nem lehet krisztológiai és üdv-történeti szempontok nélkül megérteni. A legújabb kommentárok általában azt hangsúlyozzák, hogy ez a történet Jézus messiási szerepének megjelenítése és annak bizonyítéka. A samáriai gyógyításával Jézus kifejezésre juttatja Izrael egészére vonatkozó messiási igényét. A samáriaiak által látogatott szentély jelentősége a Garizim hegyén immáron háttérbe szorul, az örökkévaló Isten valódi tisztelete Jézus jelenlétében realizálódik. Az evangélium most már minden népnek hirdetik, legyőzve földrajzi, kultuszi és kulturális határokat, valamint az ezekből fakadó emberi ellentéteket. Isten szeretete és irtalma, Jézus személye, tettei háttérbe szorítják a zsidósággal és a samáriaiakkal kapcsolatos korábbi koncepciókat. Jézus Keresztelő Jánosnak adott válaszában fogalmazza meg küldetésének lényegét (Lk 7,22). A messiási tettek, csodák sorozatában Isten dicsőségének megtapasztalásán van a hangsúly. A meggyógyított samáriai férfi Istent dicsőítő (δοξαζων) kiáltása hangosabb, mint egykoron a betegsége miatti segélykérés hangja volt. Ez jelentős változás az elbeszélésben nemcsak dramaturgiai, hanem spirituális szempontból is. Amennyiben ezt a történetet a fentebb említett nézőpontok szerint értelmezzük, kézenfekvő, hogy a meggyógyított samáriai felkel, eleget tesz Jézus parancsának, és hirdeti Isten országát jelenvalóságának személyes megtapasztalását, amellyről Jézus maga is szól (Lk 11,20; Lk 17,21).

Egy lehetséges igehirdetési vázlat

Amikor ezeket a sorokat írom, szikrázó napsütésben ülök a virágokkal beültetett teraszon, velem szemben a budaörsi Magas-Frank-hegy. Szép látvány. Megnyugtatóan zöld. Csend és nyugalom van, semmi stressz, jó hallgatni a csicsergő madarak énekét. A hétköznapiak ellenére sincs autóforgalom, csak a szemben lévő házból szűrődik ki a játszó gyermekek zsvajva. Érthető az örömük: vége van a tanévnek, önfeledten élvezik a féktelenség érzését. Elgondolkodom, milyen szabadok, felhőtlen az örömük. Szeretem ezt a helyet, jól érzem magam itt, és örülök a pillanat varázsának. Még a meleg sem zavaró, lágyan fúj a nyári szél. Semmit nem érzek még a hőségből. Legszívesebben megállítanám az időt, dehogy kell még a szeptemberre gondolni, hiszen most van itt a nyár, és még nem is nyaraltam igazán. Majd gondolatban továbblépek, hiszen már csak egy kis idő, és itt van az ősz. Sokunknak sokféle jelentéssel és számos feladattal bír a nyári-őszi évszakváltás: diákoknak tanévkezdés, gyülekezeti tagoknak egyházi munkaévkezdés, szabadságról a munka világába való visszatérés, nyugdíjasoknak unokáik különórákra kísérése, a fiatalabb családtagoknak aktív segítségnyújtás... és a tíz leprásról szóló történet. Szeptember 1-jén, a tanév első napja előtt idősebbek és fiatalok még bizonyára hozzám hasonlóan szívesen nosztalgiaznak, a nyári élményekre, táborokra, találkozásokra, nyaralásokra, a pillanatok örömeire visszaemlékezve. A tíz leprás története mindannyiunkat megállít, ha csak egy rövid időre is: miért mondhatunk köszönetet, és miért lehetünk hálásak Istennek?

Gyógyulásra várva

Lehet-e ujjak nélkül halat pucolni? Bár a kérdés némelyeknek komolytalannak tűnhet, mégis nyomasztóan hat. Egy Indiában forgatott dokumentumfilm képkockái elevenednek fel emlékeim között, ahol asszonyok végezték napi tevékenységeiket, de mindezt ujjak nélkül tették. Úgy kellett végezni mindennapi munkájukat, mintha egész-

ségesek lennének, mint amikor még voltak ujjai. Megrázóak voltak ezek a filmkockák, a betegség gyógyíthatatlansága, a szegénység, a napi tevékenységekben való korlátozottság megélése hirtelen mélyen tudatosult bennem. A leprás betegek 80%-a ma Indiában él, számuk egyre növekszik Brazíliában és Indonéziában. Az egészségügyi hatóságok évente száznegyvenezer új leprás megbetegedést regisztrálnak, de vannak betegek, akikhez sohasem jutnak el a szükséges gyógyszerek, és a megfelelő kezelés lehetőségének esélye is elérhetetlen. Pontosan úgy élhetnek ők betegsüggükkel, mint annak idején a történetben szereplő tíz leprás. Tegyük félre a száraz statisztikákat.

Bármennyire is távolinak tűnik számunkra kulturális, egészségügyi és szociális értelemben ez a probléma, azért még létezik, foglalkozni kell vele. Ahogyan Jézus is tette egykoron Samária és Galilea között Jeruzsálem felé vándorolva, amikor is meglátta a tíz leprás férfit, akik az egészségügyi szabályoknak megfelelően megálltak, és távolról kérték, hogy gyógyítsa meg őket. Milyen életük lehetett ezeknek az embereknek? Ma minden bizonnyal kijelenthetjük, hogy emberhez méltatlan életkörülményeik voltak. Egy korábbi írásomban említettem, hogy a méltóság fogalma azonnal előtérbe kerül ott, ahol az ember a méltatlansággal találkozik. Ezeknek az embereknek a közösségből kizárva, értelmes munka nélkül, szociális segítségnyújtásra ítélve, a létminimum alatt kellett létezniük. Betegek voltak, már hospitalizálódtak és stigmatizálódtak.

Hogyan szocializálódtak? Valószínűsíthetően csak egymás között. A betegségből fakadó kiszolgáltatottság elnyomta kulturális, egészségügyi és vallási előítéleteiket. Itt már nem számított, hogy ki a zsidó és a samáriai, nagyobb probléma volt az „ujjnélküliség”. Ma számos társadalmi csoportról mondható el, hogy hasonló módon marginális helyzetben vannak, mint a Jézus korabeli leprások, csak lehet, hogy már nem kiabálnak, mert elnyomták hangjukat, vagy már nincs erejük kiabálni. Ki törődik velük, ki figyel azokra, akik intenzíven várják és óhajtják gyógyulásukat? Nem az történik

velünk is, hogy szívesebben beszélünk róluk ahelyett, hogy kezdeményeznénk velük a kapcsolatot?

Bizalommal, reménységgel hálátelt szív

A leprások végső elkeseredésükben kérték Jézust, hogy könyörüljön rajtuk. Jézus látja őket, drámai sorsukat, szenvedéseiket. Különös dolog a betegség. Addig, amíg nincs zavaró, esetleg maradandó fizikai probléma, az ember egészséges állapota nem tűnik fel, nem vagyunk különösebben hálásak. (Pedig lehetnénk.) Amikor nagy baj van, akkor csak ez a „könyörülj rajtam!” kiáltás segít, és a gyógyítóba, valamint a gyógyulásba vetett reménység. Jézus segíteni akar, és el irányítja őket a papokhoz. A gyógyulás miatt fontos a Jézusba vetett feltétel nélküli bizalom. A tíz teszi, amit Jézus parancsolt. Útközben megtisztulnak, meggyógyulnak, tünetmentesek: végre lepranegatívak. Azt nem lehet tudni, hogy nem hálásak. Mégis csak egy tér vissza hálátelt szívvel köszönetet mondani Jézusnak. A rutintalan hívő játékos örömeivel. Hangosan kiabálva, hálaadással leborulva. Hol van a többi kilenc? Jézus kérdése hozzánk is szól. Nem hasonlítunk-e inkább a meggyógyult kilenchez? Észre vesszük-e Isten ajándékait életünkben? Mi szükséges ahhoz, hogy úgy tudjunk köszönetet mondani, mint az az egy, aki kiáltozva dicsőítette Istent?

A hitből fakadó improvizáció áldásai

A meggyógyult és hitét vállaló boldog samáriai példája máig ható. Ezen a vasárnapon Jézus őt állítja figyelmünk középpontjába. A samáriaitól tanult hangosság is fontos. Az Istenben bízó hálátelt szív kreatívvá tesz, nem csak a szavak szintjén, hanem a hétköznapiakban is. Az új tanév, munkaév kezdetén, amikor építő szándékkal jövőbeni terveket és célokat fogalmazunk meg, tudjunk felszabadultan örülni, hálát adni a minket szüntelenül gyógyító, az életünkről gondot viselő Istennek. A hálás samáriai példája reményteljes történet, amelyben az egykor betegsége miatt kirekesztett ember gyógyulását követően mert és tudott improvizálni. Örömmel nyitotta meg szívét Isten előtt, mert mindenekelőtt

az Ajándékozót kereste, és nem az ajándékot. Így hirdethetjük mi is a zsolttárossal együtt: „*Áldjad, lelkem, az Urat, és ne feledd el, mennyi jót tett veled! Ő megbocsátja minden bűnödöt, meggyógyítja minden betegségedet.*” (Zsolt 103,2–3)

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

1Móz 28,10–22; Gal 5,16–24

Énekek

EÉ 48; 470/320; 54

Imádság

Mennyei Atyánk! Hisszük, hogy a te segítséged, kezdeményezésed nélkül semmi sem mozdul. Mozdíts és indíts minket gyülekezetként és egyenként is ezen az istentiszteleten: mutass célokat és terveket, hogy lássuk az értelmét annak, amit teszünk. Áldd meg istentiszteletünket, hogy hálaltelt szívvel tudjuk hallgatni igédet. Ébressz hitet szívünkben Szentlelked által, hogy felismerjük: egészen hozzád tartozunk. Add, hogy mindenkor örömmel forduljunk feléd és embertársainkhoz. Jézus Krisztus nevében kérünk, akit veled és a Szentlélekkel együtt áldunk és dicsőítünk. Ámen.

Illusztrációk

VERS

Túrmezei Erzsébet: *Csodákra emlékezni jó!*

Határkőnél hittel megállni,
határköveknél visszanézni,
hálás szívvel múltat idézni:
csodákra emlékezni jó!

Meglátni hogy minden utunkat
hű és hatalmas kéz vezette,

javunkat szolgált minden tette:
csodákra emlékezni jó!

Látni, hogy át viharon, vészen
hű Mesterünk hogyan segített,
éjekre fényt hogyan derített:
csodákra emlékezni jó!

Határköveknél hálát adni,
és hallelujás köszönetben
méregetni, mi mérhetetlen:
csodákra emlékezni jó!

Messzi évekre visszanézni,
és számba venni ezer áldást,
erőt, kegyelmet, megbocsátást:
csodákra emlékezni jó!

Hallelujás hálaadással
leborulni egy határköre,
s elindulni hittel előre,
amerre hív égi szó.

FILM

Az auschwitzti tetováló (The Tattooist of Auschwitz). Brit minisorozat, 2024. Rendezte: Tali Shalom-Ezer

GONDOLAT

„A hála nem az emberi szív saját képességéből fakad, hanem csak Isten igéjéből. A hálát ezért tanulni és gyakorolni kell...” (BONHOEFFER 1996, 490. o.)

Felhasznált irodalom

- BAUER, Walter 1988. *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- BONHOEFFER, Dietrich 1996. *Konspiration und Haft 1940–1945*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh. (Dietrich Bonhoeffer Werke 16.)

- BOVON, François 2001. *Das Evangelium nach Lukas*. 3. köt. *Lk 15,1–19,27*. Benziger Verlag – Neukirchener Verlag, Düsseldorf–Zürich. (Evangelisch-Katholischer Kommentar III/3.)
- HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemenben*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszéke – Luther Kiadó, Budapest.
- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás, Veszprém.
- KLEIN, Hans 2006. *Das Lukasevangelium*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament 001,3.)
- NIEBUHR, Karl-Wilhelm 2020. *Grundinformation Neues Testament. Eine bibelkundlich-theologische Einführung*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- SCHNELLE, Udo 2013. *Einleitung in das Neue Testament*. 8. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- SCHWEIZER, Eduard 1993. *Das Evangelium nach Lukas*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen–Zürich. (Das Neue Testament Deutsch 003.)
- SÖDING, Thomas 2023. *Das Evangelium nach Lukas*. 2. köt. *Lk 13,22–24,53*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (Die Botschaft des Neues Testaments.)

■ VÁRI KRISZTINA ÁGNES